

Dutkiewicz, J. E.

Z działalności katedry konserwacji malowideł ściennych ASP w Krakowie

Ochrona Zabytków 19/2 (73), 49-61

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI KATEDRY KONSERWACJI MAŁOWIDEŁ ŚCIENNYCH ASP W KRAKOWIE

Katedra konserwacji malowideł ściennych została utworzona w 1951 r. w ówczesnym Wydziale Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W skład katedry weszły z czasem: 1) Pracownia konserwacji malowideł ściennych, 2) Zakład Inwentaryzacji i Kopii, 3) Zakład chemii i fizyki stosowanej oraz 4) Pracownia konserwacji rzeźby w materiałach pochodzenia mineralnego. Ilość pracowników naukowych i pomocniczych wynosiła w latach 1951—65 od 2 do 6.

Jako zadania naukowo-badawcze wyznaczone zostały już mniej więcej od 1953 r. następujące tematy:

a) prace poszukiwawcze i technologiczno-badawcze z zakresu malarstwa ściennego w Polsce, szczególnie okresów wcześniejszych naszej historii, połączone z poznawaniem sposobów nawarstwiania, przeobrażeń i zniszczeń malowideł oraz ich właściwości technicznych;

b) prowadzenie kartoteki malowideł ściennych w Polsce, złożonej z kart ewidencyjnych określonych obiektów, uwzględniających ich stan zachowania, budowę technologiczną, zniekształcenia, stan wiedzy o ich właściwościach treściowych i stylowo-formalnych, wyniki badań chemo-fizycznych, próbki i fotografie analityczne, a następnie archiwum dokumentacji tych malowideł, w którego skład wchodziły wykonywane w terenie inwentaryzacje rysunkowo-malarskie ważniejszych zespołów malowideł, zwłaszcza średniowiecznych, a także kopie całych malowideł i celniejszych fragmentów;

c) prace konserwatorskie nad wybranymi obiektami malarstwa ściennego. Prace te obejmowały zarówno wstępne zabezpieczenia, jak całkowite zabiegi konserwatorskie, począwszy od usuwania późniejszych nawarstwień aż do przenoszenia malowideł na nowe podłoże. Przenoszenie malowideł za pomocą nowych sprawnych środków urosło do specjalnego problemu w pracach katedry, szczególnie wobec zadań na ziemiach zachodnich. Zaszła nawet konieczność

utworzenia specjalnej pracowni pomieszczonej w zamku w Dębnie woj. krakowskiego, przystosowanej specjalnie do opracowywania transferów;

d) prace techniczne nad udoskonaleniem i usprawnieniem metod prac badawczych i konserwatorskich z zakresu konserwacji malowideł ściennych. Jako najpoważniejsze zadania w tym zakresie przyjęto: 1) metodę badania głębokich wielokrotnych nawarstwień na ścianach, 2) badania wytrzymałości rozłożonych lub osłabionych narzutów zabytkowych, 3) zastosowania wysokosprawnych klejów z tworzyw sztucznych do przenoszenia malowideł ściennych. Realizacja zadań technicznych stała się możliwa z chwilą utworzenia Zakładu Chemii i Fizyki Stosowanej i odpowiednich laboratoriów, które umożliwiły prowadzenie prac doświadczalnych i badawczych w określonych zakresach¹.

Takie ustawienie zadań naukowych w zakresie konserwacji malowideł ściennych było podyktowane z jednej strony bieżącymi potrzebami praktyki konserwatorskiej w tej dziedzinie, z drugiej specyfiką zadań uczelni artystycznej oraz jej możliwościami technicznymi i realizacyjnymi. O ile więc korzystano z doświadczeń konserwatorstwa światowego w tym zakresie i usiłowano dostosować własne możliwości techniczne do tego poziomu, starając się je poszerzyć i pogłębić własnymi doświadczeniami i badaniami, o tyle z drugiej strony kładziony musiał być nacisk na efekty artystyczne prac, a zatem na zabezpieczenie, odkrycie i na podniesienie estetycznych i historycznych wartości malowideł ściennych. Program nie był zatem ograniczony tylko do problemów technicznych konserwacji, tak często lansowanych obecnie na pierwsze miejsce w pracowniach konserwatorskich, ale jednocześnie kierowany na zagadnienia wartościowania, wyboru estetycznego i selekcji znaczeń w konserwacji dzieł malarstwa. Program prac ka-

¹ *Katalog Wystawy prac studentów Studium Konserwacji D. S. ASP w Krakowie*, Towarzystwo Przy-

jaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, Kraków kwiecień 1964.

1. Szydłów. Kościół w Świętych. Malowidła z XIV w. na ścianie północnej prezbiterium. Rysunek inwentaryzacyjny

1. Szydłów. Eglise de la Toussaint. Peinture murale du XIVe s. sur le mur nord du choeur. Relevé d'une copie faite au cours de l'inventaire

2. Pępcice. Kościół. Malowidło z XVI w. po częściowym odświeżeniu

2. Pępcice. Eglise. Peinture murale du XVIe s. Couche dégagée partiellement des surpeints

tedry nie mógł być oparty o istniejące pierwotne wzory z tego zakresu, jako że tego rodzaju programy, związane zazwyczaj z pracą instytutów konserwatorskich o profilu organizacyjnym opartym o założenia produkcyjne, nie mogły być dostosowane do potrzeb uczelni.

Realizacja wymienionych tu zadań była stopniowo przeprowadzona zarówno przez pracowników pedagogicznych, jak i przez studentów w zakresie obowiązujących ćwiczeń. W jednym i drugim wypadku prace były nadzorowane przez kierownictwo katedry. Tak więc wśród prac realizowanych znalazły się prace zlecane przez instytucje katedry, jak i prace własne pracowników, a wśród nich także prace kwalifikacyjne. Prace studenckie, realizowane w zakresie ćwiczeń, prowadzone były zarówno w pracowni, jak i w czasie wycieczek naukowych, głównie na terenie Polski południowej i Ziemi Zachodnich. Część prac była realizowana jako prace dyplomowe absolwentów Studium. Materiały dokumentacyjne wszystkich prac gromadzone są w archiwum katedry i udostępnione do korzystania także osobom spoza uczelni.

Przechodząc do szczegółowego omówienia realizowanych prac należy scharakteryzować wyniki w zakresie poszczególnych działów, wymienionych poprzednio.

a) Prac poszukiwawczych przeprowadzono ogółem 86 z tego 57 przeprowadzonych było na terenie województwa krakowskiego i m. Krakowa, 12 na terenie województwa opolskiego, 9 wrocławskiego, 8 kieleckiego i 2 rzeszowskiego. Rezultatem poszukiwań było odkrycie lub dokładniejsze przebadanie 31 malowideł średniowiecznych, 33 renesansowych, 6 barokowych oraz 2 klasycystycznych i romantycznych. Wśród odkrytych szczególną pozycję z punktu widzenia wartości artystycznych i historycznych zajmuje grupa malowideł z terenu d. księstwa brzeskiego w kościołach: św. Mikołaja w Brzegu, Strzelnikach, Krzyżowicach i Pogorzeli. Cennymi odkryciami były też malowidła w kościołach w Stolcu, Mojęcicach, Dobrocinie, Czernicy i Starkowie, na Śląsku. Także prace badawcze prowadzone w kościołach drewnianych odświeżyły nieznane wartościowe polichromie w Haczowie (1494 r.), Podolu (1542 r.) i Siemichowie (XVII w.). Wartościowym przyczynkiem do dziejów ściennego malarstwa z doby renesansu w Małopolsce było odkrycie malowanych

3. Zbyszyce. Kościół. Malowidło z XVII w. po częściowym odstonięciu

3. Zbyszyce. Eglise. Peinture murale du XVIIe s., couche dégagée en partie des surpeints

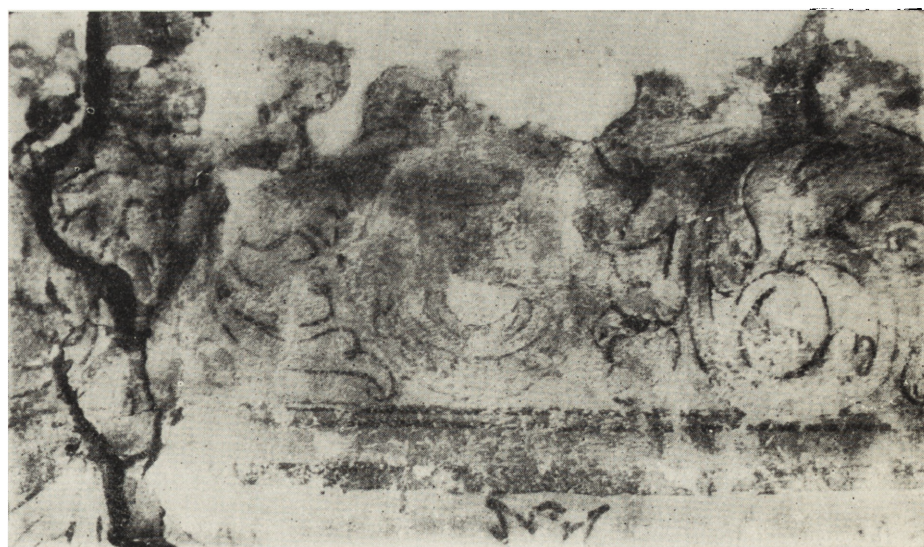
4. Strzelniki. Kościół. Malowidło z XV w. na ścianie południowej prezbiterium po odstonięciu

4. Strzelniki. Eglise. Peinture murale du XVe s. sur le mur méridional du chœur. Couche dégagée des surpeints

5. Tarnów. Rynek 21. Fragment fryzu z XVI w. po odstonięciu

5. Tarnów. Place du marché 21. Fragment de la frise du XVIe s. après son degagement des surpeints

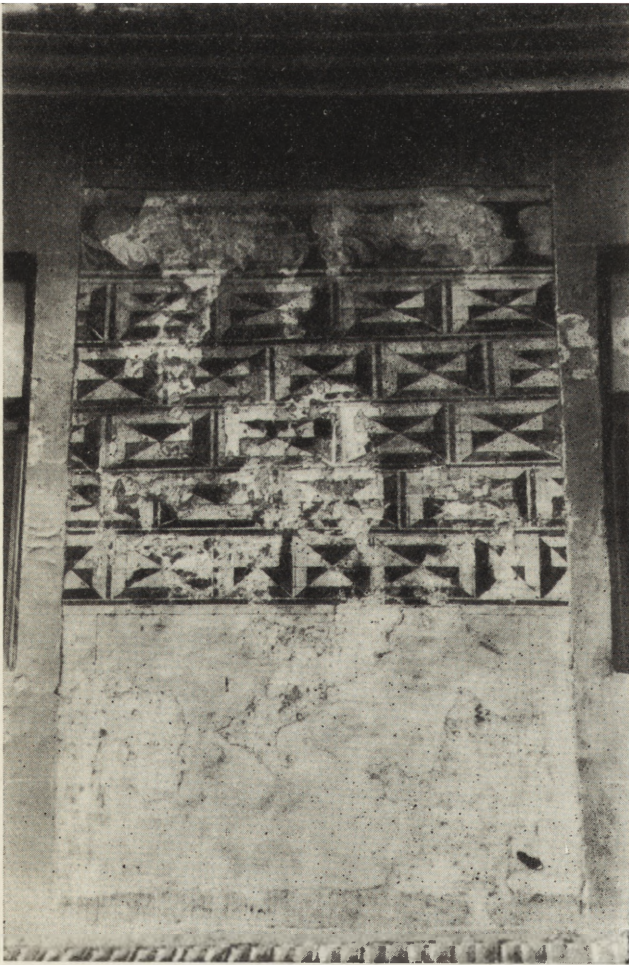
6. Szydłów. Kościół w Świętych. Fragment malowidła XIV w. w prezbiterium po konserwacji

6. Szydłów. Eglise de la Toussaint. Fragment de la peinture murale du XIVe s. du chœur après la conservation

8. Krzyżowice. Kościół. Fragment malowidła z XV w. w prezbiterium po odsłonięciu i konserwacji

8. Krzyżowice. Eglise. Fragment de la peinture murale du XVe s. du chœur, dégagée des surpeints et après la conservation

7. Stary Sącz. Dom plebana. Sgraffito z XVI w. na fasadzie po odsłonięciu i rekonstrukcji

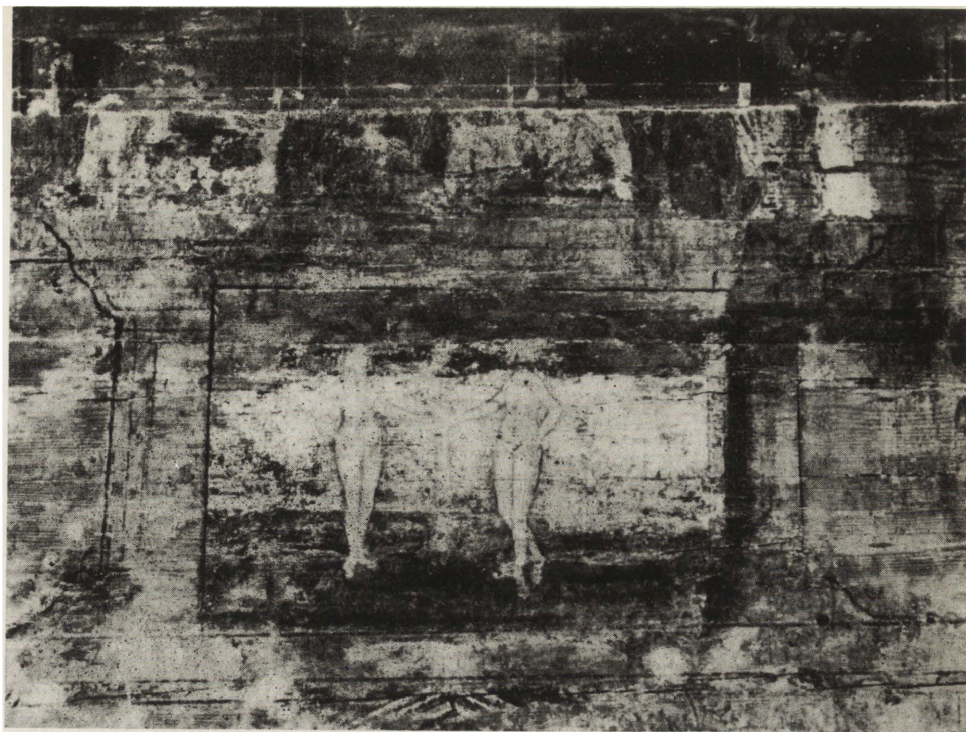
7. Stary Sącz. Maison du Curé. Sgraffito du XVIe s. sur la façade mise à jour et reconstruite

fryzów typu wawelskiego w zamku kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego w Szydłowcu, malowideł typu mieszczańskiego w kamienicach w Krakowie (ul. Floriańska 9, Szpitalna 18), Tarnowie (Rynek 20 i 21), Jarosławiu (kamienica Orsettich) i Końskowoli z XVI i XVII w (il. 1—12).

Prace poszukiwawcze prowadzone były metodą krzyżowych sond odkrywkowych, polegającą na wyznaczeniu na badanej ścianie siatki pasów pionowych i poziomych, oraz wykonaniu w miejscach ich skrzyżowania odkrywek leżących na sobie kolejno warstw narzutów, pobiał i malowideł. Odkrywki wykonywane były mechanicznie. Metoda ta pozwalała niemal bez omyłek stwierdzić istnienie poszukiwanych warstw i ustalać drogą porównania i analizy porównawczej ich rodzaj i czas powstania. Odkrywki są dokumentowane w rysunkach inwentaryzacyjnych na rozwinięciu ścian, a w razie cenniejszych odkryć także przy pomocy barwnej kalki, dalej przy pomocy fotografii w świetle białym, a szczegółów w fotografii makro. Dokumentem przebiegu prac poszukiwawczych są karty pracy wypełniane przez studentów indywidualnie dla każdego pracownika (typ a)

9. Siemiechów. Kościół drewniany. Fragment malowidła z XVI w. w prezbiterium po odświeżeniu i konserwacji

9. Siemiechów. Eglise en bois. Fragment de la peinture du XVIe s. du parement du choeur, dégagée des surpeints après la conservation

10. Brzeg. Kościół św. Mikołaja. Fragment malowidła z XV w. w zakrystii przed przeniesieniem

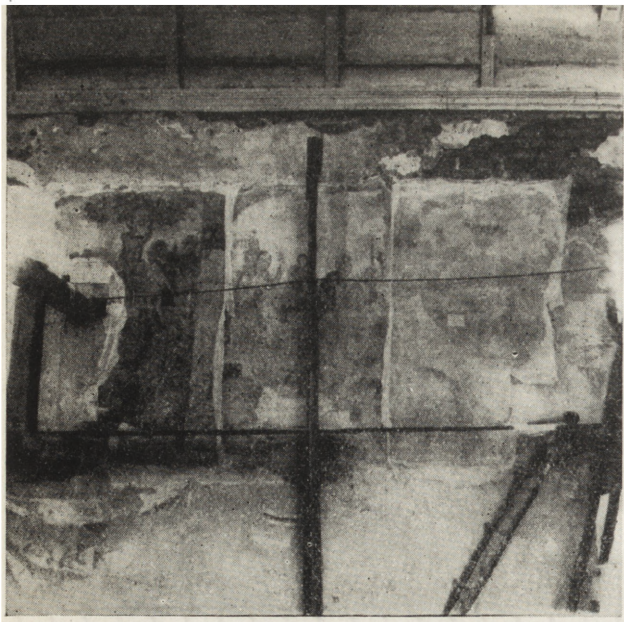
10. Brzeg. Eglise Saint-Nicolas. Fragment de la peinture murale de la sacristie du XVe s. avant son transfert

(il. 13) i karty obiektu (typ b) (il. 14), w których obok szeregu rubryk dokumentacyjnych notuje się i oznacza stratygrafię nawarstwień na ścianie, wyniki analiz materiałów malowidła (m.in. chemicznych, jakościowych i ilościowych), narzutów, pobiał, spoiw i barwników. Prace są obecnie dokumentowane także przy pomocy pobranych i preparowanych próbek materiałów i fotografiami w świetle analitycznym. W kartach uwzględnia się pełną bibliografię i źródła do obiektu. Załączony w aneksie wykaz prac wylicza i zawiera ogólne dane o przebadanych

objektach i pracach oraz czasie ich powstania i przebadania.

b) W archiwum katedry konserwacji malowideł ściennych gromadzone są materiały do ewidencji malowideł ściennych w Polsce, przy czym prace te na razie zaawansowane są w zakresie malowideł średniowiecznych i renesansowych w Małopolsce. Obok kartoteki gromadzone są, wykonywane w zakresie ćwiczeń studenckich, opracowania inwentaryzacyjne rysunkowo-malarskie całych zespołów malowideł. Wykaz prac inwentaryzacyjnych zamieszczony

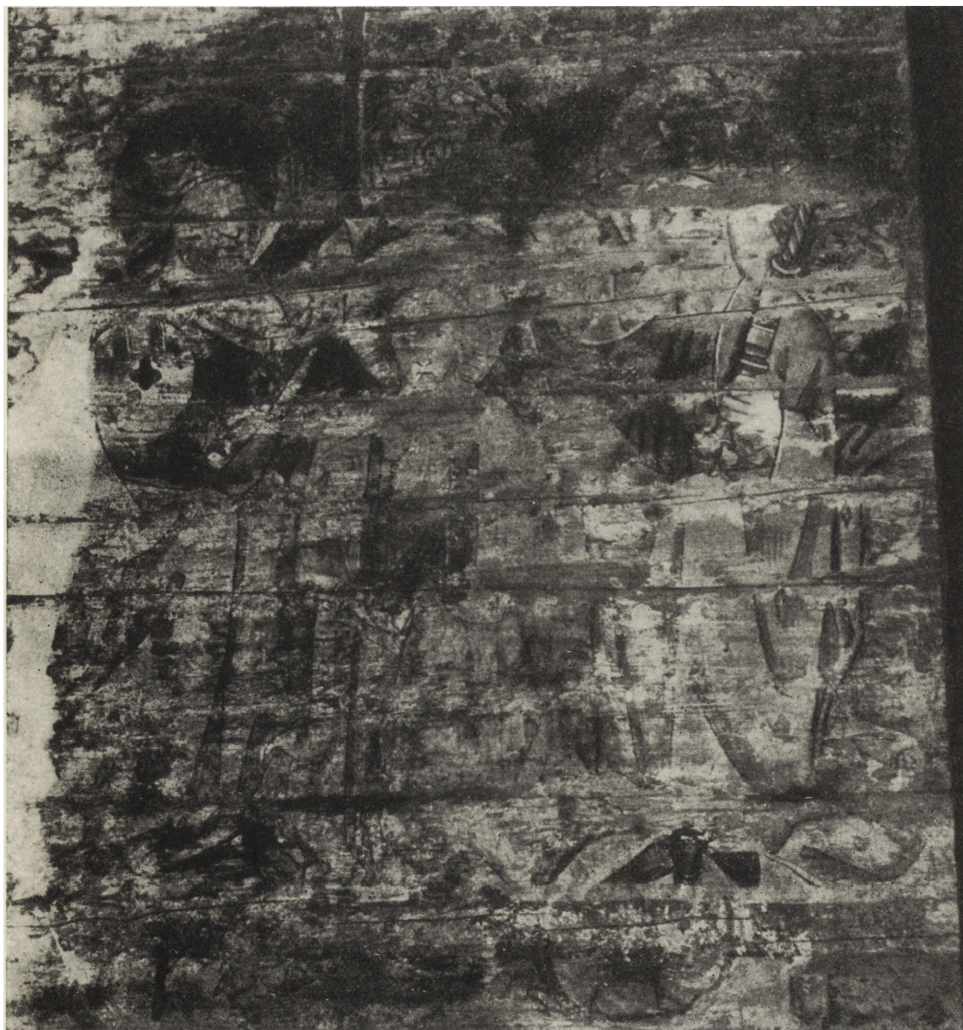

11. Starków. Kościół. Malowidła z XVI w. w trakcie zdejmowania ze ściany

11. Starków. Eglise. Peinture murale du XVIe s. au cours de son enlèvement du mur

jest w aneksie, podobnie jak wykaz kopii ściennych, wykonywanych w zakresie tych samych ćwiczeń lub poza nimi. Obejmują one przede wszystkim malowidła średniowieczne z terenu województwa krakowskiego i m. Krakowa i nieliczne spoza tego terenu. Zebrany dotychczas zespół kopii malowideł ściennych pomieszczony jest w zamku w Dębnie, gdzie zamierzone jest utworzenie muzeum malowideł i kopii ściennych. Najpełniejszym zespołem wykonanych kopii malowideł z ok. 1350 r. jest komplet kopii z zakrystii kościoła w Niepołomicach. W archiwum są gromadzone ponadto materiały zebrane w czasie badań w terenie, z poszczególnych zespołów malowideł w postaci wspomnianych kart pracy i obiektów, a także opisów, fotografii w świetle białym i analitycznym, próbek i analiz materiałów itd. Znajdują się tu też, zbierane na razie przygodnie i używane jako pomoce naukowe do wykładów, okazy i próbki warstw malowanych na ścianach ważniejszych zabytków polskich i zagranicznych.

c) Prace konserwatorskie, prowadzone jako temat ćwiczeń studenckich, wykonywane były i są przy obiektach drugorzędного znaczenia,

12. Haczów. Kościół drewniany. Fragment malowidła z 1494 r. po oczyszczeniu

12. Haczów. Eglise en bois. Fragment de la peinture de 1494 après le nettoyage

Obiekt:			Wykonawca:	
Miejscowość:		Powiat:	Województwo:	
Data	Temp.	Wilg.	Czynności	Dane szczegółowe

D-4 46w. ASP Nr 44 - 100.

13. Karta pracy 20,5×31,5 cm, na której prowadzone są adnotacje o pracach konserwatorskich

13. Fiche de travail 20,5×31,5 cm, sur laquelle sont notés les travaux de conservation

jak resztki malowideł z XVIII w. w refektarzu ponorbertańskiego klasztoru w Hebdowie, czy przy fragmentach malowideł z XVII/XVIII w. w krużgankach klasztoru poaugustiańskiego w Krakowie. Bardziej wartościowe obiekty zabytkowe były przedmiotem opracowania konserwatorskiego w pracach dyplomowych, które objęły odsłonięcie, oczyszczenie i zabezpieczenie, a wyjątkowo także częściową rekonstrukcję malowideł w Stolcu, Mojęcicach, Krzyżowicach, Siemiechowie, Tarnowie, Haczowie a częściowo także w Szydłowie i Niepołomicach.

Specjalnym tematem zabiegów konserwatorskich było przenoszenie malowideł ze ściany na nowe podłoże. Początkowo wykonywano ten zabieg przez studentów na zabytkowych malowidłach jedynie jako prace dyplomowe, jak np. przeniesienie fragmentu malowidła z 1 połowy XV w., przedstawiającego mszę mistyczną św. Grzegorza ze ściany południowej zakrystii kościoła św. Mikołaja w Brzegu, przy czym praca

była połączona z odkryciem całości malowidła na tej ścianie. Wspomniany fragment osadzono na płótnie i umieszczono w Muzeum w Brzegu. Tematem drugiej takiej pracy dyplomowej było zdjęcie malowidła przypuszczalnie J. Peszki, które znajdowało się we wnęce nad bramą domu przy ul. Kanoniczej 23 w Krakowie i osadzenie tegoż malowidła na siatce metalowej. Tak zabezpieczone malowidło zostało z powrotem umieszczone na pierwotnym miejscu. Trzecią pracą było zdjęcie fragmentów dużego malowidła z XVIII w. w refektarzu klasztoru w Hebdowie, osadzenie go na polioctamie winylu na płótnie i umieszczenie go w składnicy w Dębnie. Zabieg przeniesienia we wszystkich tych wypadkach był dyktowany niebezpieczeństwem odpadnięcia malowidła od ściany na skutek takiego czy innego trwałego zagrożenia. W 1965 r. wykonano już dwie większe prace przy malowidłach zabytkowych jako ćwiczenia transferowe studentów. Było to odsłonięcie i zdjęcie ze ściany malowideł z początku XVI w. z przeznaczonego do rozbioru kościoła stojącego w ruinie w Starkowie, województwo zielonogórskie. Zdjęto stamtąd 5 obrazów wym. od 2×1,50 m do 1×0,70 m. Drugim takim zabiegiem było zdjęcie przy pomocy nitrocellonu (azotanu celulozy) malowideł z 1708 r. ze sklepienia mauzoleum Panwitzów w Udaninie, województwo wrocławskie, w ilości 4 obrazów o wym. ok. 2×2 m każdy. Wszystkie te malowidła zostają poddane opracowaniu w pracowni transferów na zamku w Dębnie.

d) Ostatni wymieniony dział to prace doświadczalne nad stosowaniem nowych metod technicznych i materiałów przy badaniu i konserwacji malowideł ściennych. Te prace, z natury rzeczy najbardziej pracochłonne i wymagające przygotowania, prowadzone są przez pracowników dydaktycznych, a wyjątkowo tylko powierzane jako tematy prac dyplomowych studentom. Do takich właśnie tematów należały tego rodzaju prace, jak: 1. „Zastosowanie pary wodnej do zdejmowania nawarstwień i pobiał z malowideł ściennych”, jak 2. „Zastosowanie elektrycznego pola szybkozmennego (fal ultrakrótkich) do tępienia owadów żerujących w drewnie zabytkowym i tkaninach”, a dalej prace o tematyce historycznej konserwacji malowideł ściennych, jak: „Przenoszenie malowideł ściennych” (rozwój metod), „Konserwacja malarstwa ściennego w Krakowie od połowy XIX w. do 1914 r.”, czy „Działalność konserwatorska w zakresie malowideł ściennych Juliana Makarewicz”.²

Główne prace wykonywane są jednak w programie badań prowadzonych przez pracowników naukowych. Do tych należą tematy opublikowane częściowo przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków²: J. E. Dutkiewicza „Badania sondażowe ścian dla stwierdzenia stanu zacho-

² Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych, „Biblioteka Muzealnictwa i Ochro-

ny Zabytków”, ser. B, tom IX, Warszawa 1965, s. 41—50, 66—68, 10—116, 191—204, 205—220.

14. Karta obiektu 20,5×31,5 cm, obejmująca dokumentację oraz wyniki prac badawczych i konserwatorskich

14. Fiche de la peinture murale 20,5×31,5 cm contenant la documentation et les résultats des travaux de recherches et de conservation

wania malarstwa ściennego najstarszych okresów", M. Ligęzy „Określanie nawarstwień malowideł przy pomocy prostej optyki do thoraskopu”, R. Bilińskiego „O niektórych procesach chemicznych i fizyko-chemicznych zachodzących w tynkach stanowiących układy izolowane”, M. Schuster-Gawłowskiej „Badania nad zachowaniem polioctanu winylu w konserwowanych zabytkach malarstwa ściennego” i Z. Medweckiej „Zastosowanie łatwo rozpuszczalnej błony z tworzywa sztucznego przy zdejmowaniu i przenoszeniu malowidła ściennego na pobiałe na nowe podłoże”.

W obecnej chwili prowadzone są w katedrze prace idące w kierunku znalezienia nowych trwałych i operatywnych tworzyw do umacniania, przeklejania i przenoszenia malowideł ściennych na nowe podłoże, połączone z badaniem wytrzymałości dawnych zapraw ściennych.

Do wymienionych prac należą również: ulepszenie badania wielokrotnych nawarstwień z różnych epok na powierzchni ścian, wreszcie zastosowanie nowych materiałów i tworzyw do osiągnięcia estetycznych efektów przy zabezpieczaniu uszkodzonych malowideł oraz zastosowanie światła analitycznego do wykrywania prze-malowań i zmian w powierzchniowych badaniach malowideł.

Niezależnie od rozwiązywania zagadnień technicznych prowadzone są prace nad dalszym kompletowaniem kartoteki malowideł ściennych w Polsce, wykonywaniem inwentaryzacji rysunkowych i kopii ważniejszych zespołów malowideł średniowiecznych, wreszcie gromadzenie okazów historycznych zapraw, tynków i materiałów, użytych do wykonania malowideł w przeszłości. Chociaż ten długofalowy plan może wydać poważniejsze rezultaty dopiero po latach, to wydawało się słuszne scharakteryzować już obecnie jego kierunek i założenia.

prof. dr Józef E. Dutkiewicz
Akademia Sztuk Pięknych
Kraków

ANEXS

KATEDRA KONSERWACJI MALOWIDEŁ
SCIENNYCH ASP W KRAKOWIE

WYKAZ PRAC BADAWCZYCH

L.	Miejscowość	Obiekt	Czas badań	Wyniki	Rodzaj
Miasto Kraków					
1.	Kraków	Kamienica Kanonicza 21	1965	Malowidła renes. i klasycystyczne	stud.
2.	„	„ św. Tomasza 25	1960	Tynki XIX w.	„
3.	„	„ Floriańska 55	1960	Malowidło XVI w.	„
4.	„	„ Rynek 9	1964	Tynki gotyckie	„
5.	„	„ „ 46	1960	Malowidło klasycyst.	„
6.	„	„ „ 13	1958	„	„
7.	„	„ Kanonicza 2	1955	Tynki fasady XVI w.	„
8.	„	Collegium Juridicum	1955	Tynki renesansowe	„
9.	„	Kościół św. Andrzeja	1956/60	Malowidło romańskie	„
10.	„	„ „ Benedykta	1959	Tynki średniowieczne	„
11.	„	„ „ Salwatora	1955/57—8	Malowidło renesansowe	„
12.	„	Klasztor poaugustiański	1956	Odkrycie mal. renesansowych	dypl.
13.	„	„ „	1952/55	Tynki średniowieczne i renesansowe	stud.
Województwo krakowskie					
14.	Czaple Wielkie	Kościół św. Bartłomieja	1958	Tynki XVII w.	stud.
15.	Dzieskanowice	Kościół św. Mikołaja	1957/8	„ „ „	„
16.	Frydman	„ „ Stanisława	1958	„ „ „ XIV w.	„
17.	„	Dwór	1958	Sgraffito XVII w.	„
18.	Giebułtów	Kościół św. Idziego	1962	Tynki XVII w.	„
19.	Graboszyce	Dwór	1962/63	„ „ XVI w. Malowidło XVIII/XIX w.	„
20.	Hebdów	Klasztor ponorbertański	1956—64	Malowidła XVIII w.	„
21.	Iwkowa	Kościół cmentarny	1962	Malowidło XVII w.	„
22.	Kościelec	Kościół św. Wojciecha	1958	Tynki XIII—XIX w.	„
23.	Łapczyca	„ NMP	1964	„ „ XIX w.	dypl.
24.	Miechów	„ „ Bożogrobców	1960	„ „ XIII w.	stud.
25.	Niepołomice	Zamek	1958/62	„ „ XIV—XVI w.	„
26.	„	Bramka kościelna	1959	Sgraffito XVI w.	„
27.	„	Kościół NMP — kapł. Branic.	1961	Malowidła XVI w.	„

L.	Miejscowość	Obiekt	Czas badań	Wyniki	Rodzaj
28.	Niepołomice	Kościół nawa — nowa zakryst.	1951—65	Malowidła XIV—XVIII	stud.
29.	Nowy Sącz	Kolegiata	1956	Tynki XV—XVIII w.	"
30.	"	Dom kanoniczy	1958	Malowidło XVI w.	"
31.	"	tzw. Pałac bisk. krak.	1963	Tynki XVII w.	"
32.	Młodziejowice	Dwór	1955	" XVI w.	"
33.	Osiek	Kościół św. Andrzeja	1961	Malowidło XVIII	"
34.	Podole	" ww Świętych	1958/9	" 1542 r.	"
35.	Prandocin	" św. Jana Chrz.	1955	Ślady mal. XII—XV w.	"
36.	Spytkowice	Zamek	1958	Tynki XVI w.	"
37.	St. Sącz	Dom plebana	1965	Sgraffito XVI w.	"
38.	"	Mur obronny	1965	" XVII w.	"
39.	"	Kościół ss. Klarysek	1964/5	Malowidła XIV—XVIII	"
40.	Sucha	" Stary	1955	" XVII/XVIII	"
41.	"	Zamek	1954	" XVII w.	"
42.	Tarnów	Ratusz	1959	Tynki XVI—XVIII w.	"
43.	"	Rynek 16	1961	" "	"
44.	"	" 20	1954/55	Malowidło XVI w.	"
45.	"	" 21	1954	" "	"
46.	Tyniec	Klasztor oo. benedyktynów	1959	" XVI—XVIII w.	"
47.	Wysocice	Kościół św. Mikołaja	1956	" "	"
48.	Zator	" " Wojciecha	1956/63	" XVIII w.	"
49.	Zbyszyce	" " Bartłomieja	1960	" XV—XIX w.	"

Województwo kieleckie

50.	Bejsce	Kościół św. Mikołaja	1962	Malowidła XV w.	stud.
51.	Grzegorzewice	" św. Jana Chrz.	1959	Tynki XIII—XVIII w.	"
52.	Jędrzejów	Klasztor oo. cystersów	1956/59	" XV—XVIII w.	"
53.	Św. Krzyż	" oo. oblatów	1959	"	"
54.	Szydłów	Kościół ww Świętych	1961	Malowidła XIV/XV w.	"
55.	Tarczek	" św. Idziego	1959	Malowidła XIII—XVI w.	"
56.	Wąchock	Klasztor oo. cystersów	1959	" "	"
57.	Wiślica	Kolegiata	1957	" XV w.	"

Województwo opolskie

58.	Brzezina	Kościół NMP	1961	Malowidła XV/XVI w.	stud.
59.	Bierzów	"	1961	" XVI w.	"
60.	Brzeg	" św. Mikołaja	1961	" XV w.	"
61.	"	Zamek	1955	Tynki XVI w.	"
62.	Buszyce	Kościół	1961	Malowidła XVI w.	"
63.	Kępnica	" NMP	1962	" XVI/XVII	"
64.	Księstwo Brzeskie, Brzeg, Brzezina, Bierzów, Buszyce, Kruszyna, Małujowice, Obórki, Pępice, Strzel- niki	Kościół	1961	Badania technologii i technik mal. ściennych XIII—XVI w.	dypl.
65.	Krzyżowice	Kościół fil.	1964	Malowidła XV w.	stud.
66.	Pakośławice	" śś. Piotra i Pawła	1962	Tynki XV/XVI w.	"
67.	Pogorzela	" N. Serca P. Jezusa	1964	Malowidło XV w.	"
68.	Strzelniki	" NMP	1961	" "	"
69.	Wierzbięcice	" św. Mikołaja	1962	" XVI/XVII	"

Województwo rzeszowskie

70.	Baranów	Zamek	1954	Tynki XVI/XVII w.	stud.
71.	Haczów	Kościół NMP i św. Michała	1957	Malowidła 1494 r.	dypl.
72.	Łańcut	Zamek	1957	" XIX w.	stud.

Województwo wrocławskie

73.	Dobrocin	Kościół św. Piotra	1960	Malowidła XVI w.	stud.
74.	Górka	Kaplica zamkowa	1960	" XV w.	"
75.	Mościsko	Kościół św. Jana Chrz.	1960	" XIII(?) w.	"
76.	Stary Zamek	" " Stanisława	1962	" XVI w.	"
77.	Stolec	" NMP	1960	" XV/XVII w.	"
78.	Wądroże Wielkie	" św. Piotra	1962	" XVI w.	"
79.	Wierzbną	" NMP	1962	" XIII/XVI	"

Małopolska historyczna

80.	—	5 kościołów cysterskich	1962	Badanie pierwotnych narzutów i malowideł XIII w.	dypl.
81.	—	17 kościołów XIV/XV w.	1961	Badania technologiczne zapraw i malowideł ścien. XV w.	dypl.
82.	—	10 kamienic mieszcz. XVI w.	1960	Badania malowideł renesanso- wych	dypl.

WYKAZ PRAC INWENTARYZACYJNYCH

L.	Miejscowość	Obiekt	Czas wykonania	Ilość plansz	Rodzaj
1.	Brzeziny	Kościół drewniany	1960	6	stud.
2.	Jeżów	Dwór obronny	1953/4	3	"
3.	Końskowola	Dom kapelana	1953	2	"
4.	Kraków	Kamienica, św. Anny 19	1962	1	"
5.	"	" Floriańska 9	1952/6	12	"
6.	"	" Rynek 10	1960/62	6	"
7.	"	" Rynek 22	1956	4	"
8.	"	" Rynek 30	1958	5	"
9.	"	" Pl. Mariacki 3	1927	2	ze zbioru Wł. Cho- lewińskiego
10.	"	" Sławkowska 6	1962	2	"
11.	"	" Grodzka 38	"	1	"
12.	"	Collegium Maius	1951	1	"
13.	"	Klasztor oo. franciszkanów	1960	12	"
14.	"	" " dominikanów	1960	5	"
15.	"	Kościół " "	1951/58	3	"
16.	"	Klasztor oo. augustianów	1905	4	akwarele M. Nałęcz- Dobrowolskiego
17.	"	" " "	1951/60	12	"
18.	"	Kościół B. Ciała "	1955/60	10	"
19.	"	Kościół bonifratrów	1950	1	"
20.	"	" św. Barbary	"	2	"
21.	"	" " Anny	1956/62	20	"
22.	"	" " Krzyża	1956	2	"
23.	"	" " Andrzeja	1961	1	"
24.	"	" " Piotra	1964	1	"
25.	"	Wawel Zamek	1955	9	"
26.	"	" Katedra	1956/64	8	"
27.	Krościenko	Kościół ww Świętych	1950	1	"
28.	Łąd	Klasztor pocysterski	1959	4	"
29.	Lublin	Katedra	1953	4	"
30.	Mieronice	Kościół św. Jakuba	1955/60	4	"
31.	Mogiła	" oo. cystersów	"	2	"
32.	Niepołomice	" NMP	1963	9	"
33.	Otmuchów	Zamek	1955	3	"
34.	Pieskowa Skala	"	1965	1	"
35.	Rożnów	Kościół drewniany	1955	2	"
36.	"	Dwór	1955	11	"
37.	Sandomierz	Kościół św. Jakuba	1953	1	"
38.	Siewierz	Kościół św. Jana Chrz.	1961	1	"
39.	Szydłowiec	Zamek	1953	2	"
40.	"	Ratusz	"	2	"
41.	Szydłów	Kościół ww Świętych	"	4	"
42.	"	Bożnica	"	1	"
43.	Wiślica	Kolegiata	1957	1	"

WYKAZ KOPII MALOWIDEŁ SCIENNYCH

L.	Malowidło	Budynek	Wymiar	Rok
1.	Fragment	Kraków-Wawel — Kaplica Hińczy z Rogowa	144×97	1956
2.	"	" Kościół św. Anny — transept ściana południowa	77×102	1961
3.	Biczowanie Chrystusa	" Klasztor oo. franciszkanów krużganki — skrzydło zach.	127×120	1956
4.	Ukrzyżowanie	" Klasztor oo. dominikanów refektarz	102×101	1960
5.	Supraporta z pejzażem	" Kamienica Szołajskich	60×129	1956
6.	Dwie Męczenniczki	Niepołomice — Kościół NMP dawna zakryścia	150×120	1962
7.	Chrystus Miłosierny	Kraków — Klasztor poaugustiański krużganki	110×96	1959
8.	Portret Biskupa	" Klasztor oo. franciszkanów skrzydło południowe	73×107	1960
9.	Pielgrzymi — fragment obrazu MB Pocieszenia	" Klasztor poaugustiański kaplica w krużgankach	62×93	1954
10.	Ukrzyżowanie	" Katedra, kaplica świętokrzyska	155×180	1958
11.	Postać Opata — fragm.	" Klasztor oo. cystersów krużganki	80×126	1960

L.	Malowidło	Budynek	Wymiar	Rok
12.	Fragment fryzu	Kraków Wawel — zamek — skrzydło zachodnie	106×360	1965
13.	" malowidła	" Katedra, kaplica świętokrzyska	180×111	1961
14.	św. Męczenniczka	Niepołomice — Kościół NMP — d. zakrystia	190×85	1963
15.	św. Cecylia przed królem	" "	225×220	1962
16.	Męczeństwo św. Cecylii	" "	220×222	1964
17.	św. Cecylia naucza towarzyszki	" "	220×222	1964
18.	Scena męczeństwa św. Cecylii	" "	222×98	1964
19.	Scena figuralna	" "	222×98	1964
20.	Scena wypędzenia złego ducha	" "	222×220	1964
21.	Dekoracja ościeża okna	" "	101×280	1965
22.	św. Męczenniczka	" "	135×142	1965
23.	Męczeństwo świętej	Mikuszowice — Kościół drewniany	100×70,5	1961
24.	Głowa świętego	Siewierz — Kościół św. Jana — apsyda	80×61	1961
25.	Postać papieża	Stolec — Kościół paraf.	80×117	1960
26.	Narodzenie i Pokłon 3 Króli	Szydłów — Kościół ww Świętych	105×139	1959

KATEDRA KONSERWACJI MALOWIDEŁ
SCIENNYCH ASP W KRAKOWIE

WYKAZ PRAC KONSERWATORSKICH

L.	Miejscowość	Obiekt	Rodzaj zabiegu	Rodzaj pracy	Czas
1.	Brzeg	Kościół św. Mi-kołaja	Zdjęcie i przeniesienie malowidła z XV w. na nowe podłoże	dypl.	1961
2.	Hebdomów	Klasztor oo. oblatów	Zdjęcie i przeniesienie fragmentów malowidła z XVIII w. na nowe podłoże	"	1964
3.	Kraków	Kościół św. Krzyża	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XVI w.	"	1958
4.	"	ul. Sienna 5	Zabezpieczenie malowidła z XVIII w.	"	1956
5.	"	ul. Kanonicza 23	Zdjęcie i przeniesienie malowidła J. Peszki na nowe podłoże	"	1962
6.	Krzyżowice	Kościół fil.	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XV w.	"	1965
7.	Mojęcice	" NMP	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XVI w.	"	1959
8.	Niepołomice	" "	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XVIII w.	"	1963
9.	Pieskowa Skała	Zamek	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XVI w.	"	1956
10.	Siemiechów	Kościół NMP drewniany	Odsłonięcie i konserwacja malowidła z XVI i XVII w.	"	1960
11.	Starków	Kościół	Zdjęcie i przeniesienie malowideł z XVI w. na nowe podłoże	stud.	1965
12.	Stolec	Kościół NMP	Odsłonięcie i konserwacja malowideł z XIV—XVII w.	dypl.	1960
13.	Szydłów	Kościół ww Świętych	Konserwacja malowideł z XIV w.	"	1959
14.	Tarnów	Rynek 21	Odsłonięcie i konserwacja malowideł z XVI w.	"	1957
15.	Udanin	Mauzoleum Panwitzów	Zdjęcie i przeniesienie malowideł z r. 1708 na nowe podłoże	stud.	1965

KATEDRA KONSERWACJI MALOWIDEŁ
SCIENNYCH ASP W KRAKOWIE

WYKAZ PRAC TEORETYCZNYCH I DOŚWIADCZALNYCH STUDENTÓW

L.	Temat	Rodzaj pracy	Czas wyk.
1.	Przebieg konserwacji malowideł z XVI w. w kościele św. Krzyża w Krakowie na przełomie XIX/XX w.	dypl.	1952
2.	Zastosowanie pola elektrycznego szybkozmiennego (fal ultrakrótkich) do tępienia owadów żerujących w drewnie zabytkowym i tkaninach	"	1955
3.	Przenoszenie malowideł ściennych (zarys historyczny stosowania zabiegu)	"	1956
4.	Konserwacja malarstwa ściennego w Krakowie od poł. XIX w. do r. 1914	"	1956
5.	Rozwarstwianie warstw malowideł i pobiał przy zastosowaniu pary wodnej	"	1961
6.	Działalność konserwatorska w zakresie malarstwa ściennego J. Makarewicza	"	1965

SUR L'ACTIVITÉ DE LA CHAIRE DE CONSERVATION DES PEINTURES MURALES À L'ACADÉMIE DES BEAUX-ARTS DE CRACOVIE

La Chaire de Conservation des peintures murales est instituée à l'Académie des Beaux-Arts de Cracovie depuis 1951 dans le cadre et à côté d'autres chaires de la Faculté de Conservation. Elle se compose de: 1) l'atelier de la conservation des peintures murales, 2) la section des inventaires et des copies, 3) la section de la chimie et de la physique appliquée, 4) l'atelier de la conservation des sculptures en pierres. Au début il n'y eut que deux employés à ce poste, puis leur nombre s'éleva jusqu'à six personnes. Les recherches scientifiques portent sur les sujets suivants: a) travaux de recherche sur l'ancienne peinture murale en Pologne, b) fichier de ces peintures et documentation: dessins, peintures, copies, c) travaux de conservation effectués sur les peintures murales, en premier lieu le transfert des peintures sur de nouveaux supports, d) perfectionnement des méthodes techniques, des sondages et des traitements de conservation.

Le programme de la Chaire est conditionné par les besoins de la pratique actuelle et par le caractère de l'École spéciale dont elle fait partie. D'une part toutes les nouvelles acquisitions de la science dans le domaine de la conservation mondiale étaient mises en pratique, d'autre part la spécifique des œuvres d'art conservées, au point de vue artistique et esthétique, était prise en considération.

Les travaux étaient réalisés soit sous forme de travaux pratiques dans le cadre des fonctions obligatoires pour les étudiants, soit comme travail de diplôme pour les licenciés, soit encore comme travaux pris à charge par les membres du corps enseignant. La documentation qui en résultait était amassée dans les archives de la Chaire.

Au cours de la période décrite, les résultats obtenus dans chaque groupe de problèmes envisagés se présentaient comme il suit:

a) les investigations et les sondages furent effectués sur 88 peintures, y compris 31 peintures médiévales et 33 peintures de la Renaissance. Parmi ces réalisa-

tions il y a des découvertes de grande valeur comme celles des peintures murales de: Brzeg, Strzelnik, Krzyżowice — datées de la première moitié du XVe siècle, ou celles de Szydłowiec et de Tarnów datant du XVIe siècle. Les recherches étaient faites par sondages sur les bandes croisées de peinture découverte, par le grattage des couches. Les résultats de la documentation dressée par écrit, illustrée et analysée forment l'annexe de l'article présent,

b) dans les archives de la Chaire on rassembla, en plus d'un fichier des peintures murales des régions sud de la Pologne, 43 relevés en dessins colorés et 29 copies des peintures murales, ainsi qu'un certain nombre d'échantillons du matériel employé pour la réalisation de ces peintures.

c) On a exécuté 15 traitements de conservation parmi lesquels 2 seulement constituent des travaux d'étudiants et tous les autres des sujets de diplômés. La majeure partie de ces interventions consistait à découvrir des peintures et à les conserver et ce n'est que 3 des travaux de licenciés et deux d'étudiants qui avaient pour but l'enlèvement de la peinture et son transfert sur un nouveau support. Toutefois les deux traitements effectués par les étudiants, celui de Starków (XVIe siècle) et celui de Udanin (1708) concernent des superficies picturales de grandes dimensions (Starków — env. 14 m², Udanin — env. 8 m²).

d) les travaux techniques et expérimentaux furent réalisés par des enseignants. Ceux de caractère historique et technique, peu nombreux d'ailleurs, furent élaborés comme sujets de diplôme par les licenciés. Une partie de ces études a été publiée dans les matériaux de la conférence sur la conservation des peintures murales. Actuellement, l'on poursuit des études sur le sondage des couches multiples et sur la résistance des enduits anciens, ainsi que sur l'application de nouvelles matières plastiques pour renforcer les couches picturales affaiblis et pour transporter les peintures sur de nouveaux supports.